

Формування в учнів складників

ключових та предметних компетентностей

"Учитель покликаний використовувати всі можливості, що б саме в роки дитинства донести до свідомості й серця найтонші відтінки барв, пахоці слова, щоб рідне слово стало духовним багатством дитини."

В.О.Сухомлинський

Головний екзаменатор наших учнів – життя. Наскільки вони будуть адаптованими до соціального середовища, здатними оперативно приймати правильне рішення в нестандартних ситуаціях, вмітимуть аналізувати і контролювати власну діяльність, залежить насамперед від школи. Перед нами постає завдання виховати особистість, яка зуміє правильно обрати свій шлях у житті зважаючи на власні можливості; буде ставити перед собою завдання самовдосконалення й саморозвитку, що стане запорукою успіху в різних сферах діяльності. За роки навчання в початковій школі учні мають набути достатній власний досвід культури спілкування і співпраці у різних видах навчальної діяльності, самовираження у творчих видах завдань.

Фундаментом подальшого успішного навчання школяра в основній школі є набуття загальнонавчальних та цільових компетентностей діяльності. Важливим чинником успішного формування предметних і ключових компетентностей молодших школярів є добір учителем найбільш ефективних засобів, методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності. Компетентнісний підхід у навчанні вимагає, щоб сучасні навчальні підходи навчання виконували не тільки інформаційну, а й мотиваційну та розвивальну функції.

Особливої уваги потребує мотиваційний компонент уміння самостійно вчитися. Ми знаємо, що неможливо досягти навчальної самостійності учня без формування стійких позитивних мотивів учіння. Як відомо, мотиви спрямовують, організовують пізнання, надають йому особистісного значення. Внутрішня мотивація виникає поступово, у багатьох учнів вона

нестійка і залежить від ситуації (цікаві завдання, змагальність, підтримка вчителя та ін.). Тому ми, пам'ятаючи слова великого педагога Шалви Олександровича Амонашвілі, «В усмішці сила і мудрість вчителя», - кожний ранок починаємо з усмішки. Це чудовий початок дня, запорука гарного настрою. На ранкових зустрічах діти дарують один одному усмішки, створюють позитивний настрій, спілкуються, радіють успіхам своїх однокласників: хвалять один одного, висловлюють компліменти, дарують пісні, вірші. На цих зустрічах вітаємо іменинників, переможців дня.

Усім відома істина – діти початкових класів люблять учитись, але часто забувають діти люблять учитися добре! І тому головне завдання вчителя – створити умови, що забезпечать дитині успіх у навчанні, відчуття радості від того, що «я знаю», «я вмію».

Учителеві потрібно організовувати навчальну діяльність таким чином, щоб кожен (обов'язково кожен) відчув силу успіху, що надихає. Адже саме невдачі у навчанні призводять до того, що учень починає втрачати віру в себе, в свої можливості. І педагог повинен вчасно підтримувати учня, похвалити навіть за незначимий крок до пізнання.

Кожна дитина має усвідомлені і неусвідомлені природні духовні потреби, які вимагають негайного або поступового задоволення, втілення в якійсь сфері переживань, почуттів чи діяльності. Але щоб духовна потреба змогла реалізуватися, доводиться вчитися аби стати компетентним у жаданій сфері. Так виникає необхідність у формуванні певних компетентностей.

Для формування оцінки рівня сформованості ключових компетентностей використовуємо методики, що ґрунтуються на діалозі, моделюванні ситуації вибору, вільному обміні думками тощо. Застосування таких прийомів навчання як «мікрофон», «позначка», «кубування», «сенкан», «незакінчене речення», «асоціативний куц» та ін. дають змогу створити навчальне середовище, в якому формується соціальна компетентність, розвивається світогляд, зв'язне мовлення, характер дитини. Навчально-виховний процес організуємо так, що учні мають змогу вчитися

співпрацювати в парах, групах, формувати свої власні ідеї та думки, вчатися критично мислити, дискутувати на задану тему.

У **Державний стандарт** зазначено, що метою вивчення української мови є формування в учнів комунікативної компетентності шляхом засвоєння доступного і необхідного обсягу знань з мови навчання, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності та набуття певного соціального досвіду.

Особливість мови навчання полягає в тому, що вона є не тільки навчальним предметом, а і найважливішим засобом навчання, виховання і розвитку особистості у процесі опанування всіх інших предметів початкової загальної освіти.

Основна ціль курсу полягає у формуванні ключової *комунікативної компетентності* молодшого школяра, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) в процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань.

Навчання української мови має бути спрямоване також на формування *соціокультурної компетентності*, що охоплює загальнокультурний розвиток учнів, адаптацію їх до життя в певному соціальному середовищі, громадянське, патріотичне, морально-етичне, естетичне виховання.

У процесі початкового навчання української мови постійно проводиться робота над формуванням *компетентності уміння вчитися*. Важливо навчити молодших школярів організовувати свою навчальну діяльність, сформувати в них почуття відповідальності за виконане завдання, готовність самостійно працювати з новим, доступним за складністю навчальним матеріалом, мати власну думку з приводу обговорюваних питань, обґрунтовувати її.

Досягнення поставлених цілей передбачає виконання таких **завдань**:

- вироблення в учнів мотивації навчання української мови;
- гармонійний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання і письма);
- опанування найважливіших функціональних складових мовної системи;

У результаті реалізації поставлених завдань повинні бути сформовані складові загальнопредметної комунікативної компетенції:

- здатність розуміти зміст і головну думку усних і письмових висловлювань;
- здатність вести діалог з дотриманням правил мовленнєвого етикету;
- уміння будувати повноцінні в комунікативному відношенні усні і письмові зв'язні висловлювання, які відображають знання учнів про предмет розмови, їх думки, почуття, наміри;
- уміння налагоджувати взаємодію з оточуючими, будуючи відповідним чином свої висловлювання.

Програми націлюють, що основну увагу в навчанні української мови слід приділяти розвитку в молодших школярів чотирьох видів **мовленнєвої діяльності**: аудіювання, говоріння, читання і письма.

В основі розвитку навичок мовленнєвої діяльності лежить уміння слухати і розуміти усне мовлення. Тому, починаючи з першого класу, на уроках української мови передбачена робота над формуванням **аудіативних умінь** двох рівнів: 1) усвідомлення значень окремих елементів тексту (слів, словосполучень, речень); 2) розуміння тексту (його теми, фактичного змісту, основної думки, окремих особливостей побудови, стилю).

Важливе місце в мовленнєвому розвитку учнів початкових класів відводиться формуванню навичок усного діалогічного і монологічного мовлення (**говоріння**). Робота над **діалогом** передбачає два етапи: 1) відтворення, розігрування діалогу із прослуханого чи прочитаного тексту; 2) складання діалогу за ситуативним малюнком, опорою на допоміжний матеріал, а також самостійно, дотримуючись правил етикету, культури спілкування. Формування усного **монологічного мовлення** має здійснюватися шляхом: 1) переказування прочитаних чи прослуханих текстів; 2) побудови власних висловлювань на основі побаченого, пережитого.

Розвиток **писемного мовлення** молодших школярів полягає у формуванні умінь записувати свої думки, враження, спостереження за подіями оточуючої дійсності. Цей процес передбачено здійснювати в таких напрямках: 1) написання докладних і вибіркового переказів прочитаних чи сприйнятих на

слух текстів; 2) побудову власних письмових висловлювань (розповідей, описів, міркувань) на близькі і зрозумілі теми; 3) створення висловлювань з безпосередньою комунікативною метою (лист, оголошення, привітання, запрошення, інструкція і т.ін.)

Необхідною умовою мовленнєвої діяльності є повноцінне володіння мовою, яке формується шляхом засвоєння теоретичних знань з мови.

На теоретичному рівні в початковій школі передбачена пропедевтична робота над формуванням в учнів знань про одиниці таких мовних рівнів:

– *текстологічного* – будова тексту, типи і стилі текстів;

– *синтаксичного* – словосполучення, речення, види речень за метою висловлювання й інтонацією, звертання, головні і другорядні члени речення, однорідні члени речення;

– *морфологічного* – частини мови, їх граматичні форми;

– *лексичного* – значення слова, лексичні групи слів (багатозначні слова, пряме і переносне значення слів, синоніми, антоніми, омоніми), лексична сполучуваність слів;

– *фонологічного* – звуки мовлення, склад, наголос, інтонація.

Компетентнісний підхід у навчанні української мови вимагає переосмислення ставлення до формування знань про мову і мовних умінь.

З цією метою слід чітко розмежовувати два напрями у вивченні мовної теорії: 1) формування знань про мову; 2) розвиток умінь правильно й доречно використовувати мовні засоби. У процесі навчання повинні реалізовуватися обидва напрями. Однак пріоритетним є розвиток практичних умінь і навичок, пов'язаних із застосуванням мовних засобів відповідно до орфоепічних, лексичних, граматичних норм літературної мови.

Значне місце у початковому курсі української мови займає формування в молодших школярів правописних умінь, необхідних для забезпечення повноцінного писемного мовлення. Робота над правописом включає також засвоєння списку слів, вимову і написання яких слід запам'ятати, та правил використання передбачених програмою розділових знаків.

Важливою складовою початкового навчання мови є формування *графічних навичок письма, техніки письма, культури оформлення письмових робіт*. Основним завданням цього аспекту навчальної діяльності учнів є формування умінь грамотно, розбірливо й охайно робити записи в зошитах і на дошці, дотримуватись культури оформлення письмових робіт.

Для успішної реалізації зазначеного змісту початкової мовної освіти необхідно добирати ефективні комунікативно спрямовані **методи, прийоми і форми** організації навчальної діяльності.

Розробляючи плани-конспекти уроків слід не забувати про практичне спрямування кожного уроку, обговорення питань застосування набутих знань, умінь та навичок.

Учителю потрібно звернути увагу на:

- збагачення учня необхідним багажем знань, розвиток вміння запам'ятовувати і відтворювати певну інформацію;
- формування розуміння отриманої інформації, здатність її обробляти, переформулювати своїми словами;
- застосовування набутих знань (правила, закони, принципи, теорії) на практиці, робити узагальнення;
- розвиток основних мисленнєвих операцій:
- аналіз (осмислення змісту навчального матеріалу, здатність аналізувати його за даними параметрами);
- синтез (створення нових схем, доведення, поєднання елементів для отримання цілого, побудова висновків);
- оцінювання (формування оцінних суджень щодо цінності ідей, тверджень, художніх творів тощо).

При передбаченні кінцевого навчального результату педагог має чітко орієнтуватися, який початковий рівень знань у його учнів та з допомогою яких методів і форм роботи можна досягти поставлених цілей та завдань.

Навчальний результат – це загальне твердження, яке визначає, що учень зможе виконувати наприкінці навчання, тобто якими компетентностями він оволодіє.

Навчальна ціль – це більш детальне твердження, яке визначає, що учень може виконувати після проходження певного етапу навчання (опанує конкретну компетенцію).

Точне і чітке визначення навчальних цілей, спрямованих на конкретний кінцевий результат, допоможе вчителю побудувати навчально-виховний процес згідно з вимогами сучасної освіти.

Комунікативно спрямоване навчання української мови вимагає урізноманітнення **форм** організації навчальної діяльності. При цьому перевага надається формам, які створюють таку мовленнєву ситуацію, коли кожний учень має можливість висловитись, проявити себе в комунікативному процесі. Значну роль у початковій школі, особливо в перших-других класах, відіграє проведення ролевих ігор, ігор-занять та ігор-вправ, використання елементів змагання. Використання дидактичних ігор на уроках робить процес навчання не лише цікавим, а й сприяє швидкому формуванню у молодших школярів загально навчальних навичок та вмінь. Адже граючись, діти вчаться, а навчаючись – граються.

Однак різноманітні методи, прийоми, форми навчання не повинні бути самоціллю. Їх добір і використання слід підпорядковувати змісту і меті навчального предмета, у нашому випадку – формуванню в молодших школярів ключових та предметних компетенцій.

Сучасне життя вимагає, щоб дитина початкових класах навчилася висловлювати свої думки логічно, виразно, щоб пройшла початковий курс ораторського мистецтва. Творча робота дає можливість висловити власну думку, розповісти про незвичайні спостереження. Дуже важливо розвивати творчі навички, мислення та творчу уяву дітей. Тому на уроці повинно бути якнайбільше завдань, що спонукають дитину до діяльності. Якщо дитина буде навчатися з бажанням, відчувати себе маленькою частинкою всього

процесу навчання, чекати і разом з усіма працювати з радістю над новим відкриттям, вміти користуватися додатковою літературою, довідниками то вона, закінчивши школу, не розгубиться у вирі життя.

Педагоги ХХІ століття покликані перетворити весь навколишній світ в освітнє середовище, вивести навчальний процес за межі класу, опираючись на зацікавленість дітей, їхні вікові особливості; надати перевагу активним формам навчання, що забезпечить можливість успіху, адже суспільство потребує успішних людей, школа покликана сформувати психологію успіху. Мотивація досягнення має переростати у нову культурну цінність сучасного українського соціуму. І для кожного педагога, батька та держави в цілому, повинен бути тільки один пріоритет – дитина, наша надія, сподівання, майбутнє, паросток нового життя.